

แนวทางการส่งเสริมการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

กรณีศึกษา เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครระยอง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

Guidelines for Promoting Operations Small and Micro Community Enterprise Networks.

Case study of small and micro community enterprise networks in

Rayong Municipality. Mueang Rayong District, Rayong Province

อิสระ บุญเย็น

Issara Boonyen

กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 3 จังหวัดระยอง

หมู่ 2 ตำบลเนินพระ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการรวมกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 2) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และ 3) เพื่อวางกลยุทธ์และกำหนดแผนการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เทศบาลนครระยอง โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในรูปแบบของ Likert Scale และการจัดเวทีประชุมกลุ่มย่อย เพื่อศึกษาแนวทางการรวมกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน รวมถึงทำการวิเคราะห์ศักยภาพเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนและกำหนดกลยุทธ์การดำเนินงาน ผลการศึกษาพบว่า 1) มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสนใจเข้าร่วมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนวิถีไทยวิถีถิ่นนครระยอง จำนวน 14 กลุ่ม รวมสมาชิกกว่า 200 ราย โดยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อศึกษาแนวทางการรวมกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยแบ่งค่าคะแนน 4 ด้าน พบว่า ด้านองค์ความรู้ คะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 2.91 อยู่ในระดับปานกลาง ด้านความเชื่อมโยงกับชุมชน คะแนนเฉลี่ย 2.93 อยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาอุปสรรค คะแนนเฉลี่ย 2.94 อยู่ในระดับปานกลาง และ แนวทางการพัฒนา คะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 3.04 อยู่ในระดับปานกลางถึงดี 2) ดำเนินการจัดเวทีวิเคราะห์ศักยภาพเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ด้วยกระบวนการ SWOT Analysis พบว่า จุดแข็ง คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความสนใจ ใฝ่รู้ในการพัฒนา โดยมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของตน จุดอ่อน คือ ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน แรงงาน สมาชิกสูงอายุ ไม่สามารถผลิตสินค้าได้เพียงพอความต้องการของตลาด และยังไม่เป็นที่รู้จักเท่าที่ควร โอกาส ได้แก่ สถานที่ตั้งมีสาธารณูปโภคที่เพียงพอ มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนพร้อมสนับสนุน แต่ก็ยังติดปัญหาอุปสรรค คือเป็นเพียงทางผ่านไปยังจุดท่องเที่ยวอื่นของจังหวัด ทำให้มีนักท่องเที่ยวแวะผ่านไม่มากเท่าที่ควร และ 3) กำหนดกลยุทธ์ดำเนินการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยใช้กระบวนการ TOWS Matrix ได้เป็น 3 ระยะ 11 โครงการ โดยสามารถนำแนวทางที่ได้ไปพัฒนาต่อยอด และส่งต่อให้เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่สนใจพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนของตนให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ วิสาหกิจชุมชน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน การรวมกลุ่ม ส่งเสริมการเกษตร

บทนำ

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 ได้ประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548 โดยเจตนารมณ์เพื่อให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ การพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน มีผลให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ และพัฒนาระบบเศรษฐกิจให้มีความเข้มแข็งพร้อมกับการแข่งขันสินค้าในอนาคต โดยในมาตรา 24 กำหนดให้กรมส่งเสริมการเกษตร ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และให้สำนักงานเกษตรจังหวัดทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน จังหวัด (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2554) ในปัจจุบัน จังหวัดระยองได้รับจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน จำนวน 676 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวิสาหกิจชุมชนขั้นพื้นฐาน จำเป็นต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาให้มีความเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้ โดยเริ่มจากการส่งเสริมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนให้มีกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เริ่มจากการศึกษาตนเอง ศึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากแหล่งเรียนรู้ภายนอก และกำหนดแนวทางพัฒนา กิจกรรมวิสาหกิจชุมชน ค้นหาวิสาหกิจชุมชนที่เป็นต้นแบบในการพัฒนาและเป็นแหล่งเรียนรู้แก่สมาชิกวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการสนับสนุนการดำเนินการในรูปแบบเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

ในปัจจุบันจังหวัดระยองมีเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพียง 6 แห่ง และยังมีวิสาหกิจชุมชนอีกหลายแห่งที่มีศักยภาพสามารถพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการให้เข้าสู่การเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ได้ เพื่อเป็นการเกื้อหนุนกันทั้งด้านทรัพยากร องค์ความรู้ และพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการชุมชนร่วมกัน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครระยอง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง เพื่อเป็นจุดต้นแบบในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน สามารถยกระดับเป็นแหล่งเรียนรู้แก่สมาชิกวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการสนับสนุนการดำเนินการในรูปแบบเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ร่วมกับหน่วยงานภาคีเครือข่ายในจังหวัดระยองต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการรวมกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
3. เพื่อวางกลยุทธ์และกำหนดแผนการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประโยชน์ต่อตนเอง
 - เพิ่มพูนทักษะในการจัดเวทีชุมชน และการวิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
2. ประโยชน์ต่อองค์กร
 - เกิดเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนขึ้นในพื้นที่ สามารถเชื่อมโยงกิจกรรมเพื่อดำเนินการส่งเสริมต่อไปได้
 - สามารถนำรูปแบบการดำเนินการที่ประสบความสำเร็จไปต่อยอดหรือถ่ายทอดกับพื้นที่อื่นต่อไป

3. ประโยชน์ต่อเกษตรกร

- เกิดการจัดตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เทศบาลนครระยอง
- เกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้และทรัพยากรของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย
- เกิดความรู้ความเข้าใจในศักยภาพของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
- เกิดแนวทางและแผนการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

เขตเทศบาลนครระยอง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

- ศึกษาแนวทางการรวมกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
- วิเคราะห์ศักยภาพ และ กำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

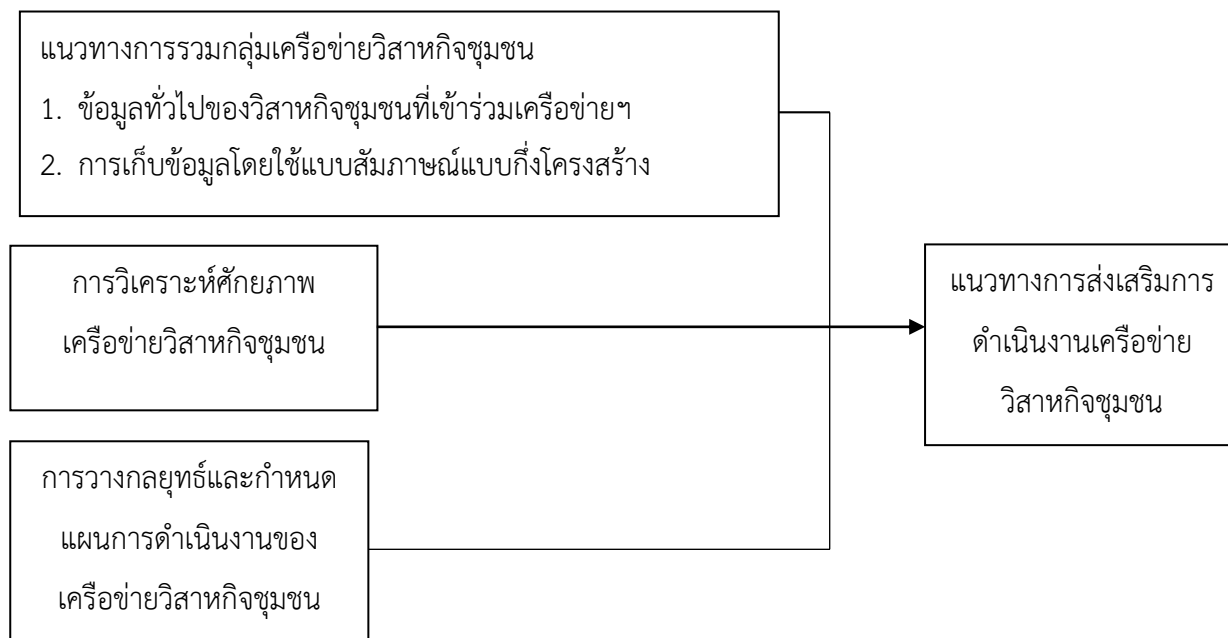
3. ขอบเขตด้านประชากร

วิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครระยองที่สนใจเข้าร่วมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

4. ขอบเขตด้านเวลา

มกราคม - กรกฎาคม 2567

กรอบแนวคิดการวิจัย

การตรวจเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครระยอง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

1. แนวคิดที่เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม การดำเนินงานกลุ่ม และเครือข่าย

1. แนวคิดที่เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

1.1. ความเป็นมาของวิสาหกิจชุมชน

ในชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อประกอบธุรกิจในระดับรากหญ้าอยู่มากมาย ซึ่งเป็นธุรกิจที่ยังมีขนาดไม่ถึงวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (SME) หรือสหกรณ์ แต่เป็นธุรกิจที่สามารถช่วยเหลือเศรษฐกิจของประเทศได้ในระดับหนึ่ง ธุรกิจในระดับนี้ยังมีปัญหาที่ประสบอยู่ คือ ไม่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานรัฐหรือเอกชนอื่นๆ เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ การสนับสนุนจากภาครัฐไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง เนื่องจากข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย และความต้องการไม่ชัดเจน รัฐบาลจึงกำหนดให้มีการออกกฎหมายรองรับการประกอบการ ดังนั้นจึงได้มีพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเกิดจากการนำเสนอของเครือข่ายองค์กรชุมชนทั่วประเทศ ร่วมกับมูลนิธิหมู่บ้าน และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ประกาศในราชกิจจานุเบกษา โดยมีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ 19 มกราคม 2548 เป็นต้นมา ทั้งนี้กรมส่งเสริมการเกษตร ทำหน้าที่เป็นสำนักเลขานุการของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

1.2. หลักการของวิสาหกิจชุมชน

เพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้า ให้ได้รับการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้น (สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548)

1.3. องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

- 1) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ ไม่ใช่เป็นลูกจ้างอย่างที่ทำกันในหลายชุมชน ที่มีเจ้าของคนนอก หรือคนรายคนเดียวเป็นเจ้าของ ให้ชาวบ้านเป็นแรงงาน เป็นเหมือนโรงงานในหมู่บ้าน แทนที่จะตั้งอยู่ในเมือง และดำเนินการโดยชุมชน ไม่ใช่ไปจ้างคนต่างถิ่นต่างแดนมาทำงานให้
- 2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน เป็นงานที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ไม่ใช่ไปลงทุนที่อื่นที่ไหน
- 3) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เป็นอะไรที่ไม่ใช่ทำตามคนอื่น แต่เป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้ การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเป็นการค้นคิดอะไรใหม่ๆ ซึ่งถ้าหากเหลือใช้เอาไปขายข้างนอกก็จะแข่งขันกับคนอื่นได้ ไม่ใช่ได้แต่เลียนแบบคนอื่น

4) มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล ทำให้ผลผลิตมีเอกลักษณ์ ของท้องถิ่น เอาไปขายข้างนอกก็น่าจะแข่งขันกับคนอื่นได้ เพราะมีทั้งของเก่าและของใหม่ผสมผสานกัน ทำให้ได้ของดีท้องถิ่น และรูปแบบหรือเทคนิคสากลมาเสริมหรือผสมให้กลมกลืน

5) มีการดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบ หมายถึง การดำเนินการวิสาหกิจชุมชนไม่ใช่เน้นที่การผลิตเรื่องหนึ่งสองเรื่องเพื่อขายอย่างเดียว แต่ผลิต แปรรูป จัดการให้เกิดการประกอบการในรูปแบบต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นเป็นหลัก แปลว่าต้องทำอะไรหลายๆ อย่าง ต้องมีข้อมูล ต้องวิจัยเอาเองว่า ชุมชนกินอยู่อย่างไร ซื้อกินซื้อใช้อะไรบ้าง และจะทำอะไรเพื่อลดการซื้อกินซื้อใช้ลงให้ได้สัก “เศษหนึ่งส่วนสี่” ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

6) มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ วิสาหกิจชุมชนเกิดได้ สำเร็จได้ด้วย “ความรู้และปัญญา” ไม่ใช่เพียงเพราะมีเงินมีงบแล้วจะเกิดได้ การใช้ “เงินนำหน้าปัญญาตามหลัง” อาจเกิดได้แต่เพียงโครงการ แต่ไม่อาจเกิดการพัฒนายั่งยืน การเรียนรู้จะทำให้เข้าใจกระบวนการวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด

7) มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย ถ้าไม่มีการเรียนรู้ก็จะไม่เข้าใจความซัสนี้ และจะคิดเพียงสั้นๆ ว่า ทำอย่างไรจึงจะผลิตเยอะๆ ขายเยอะๆ จะได้เงินเยอะๆ ซึ่งก็เหมือนหลอกตัวเอง เพราะที่สุดก็วนไปมากับการผลิตแล้วขายไม่ออก เป็นหนี้เป็นสิน ท้อ หหมดกำลังใจ เลิกทำ หันไปรับจ้าง หาเงินไปซื้ออยู่ซื้อกินเหมือนเดิม

2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

สัจจา และคณะ (2551) กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนมีกระบวนการดำเนินการ ดังนี้

1) การสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้การฝึกอบรม การสาธิต การศึกษาดูงานและทัศนศึกษา การประชุมสัมมนาเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้

2) การสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยเริ่มต้นตั้งแต่ระดับครอบครัว ให้แต่ละครอบครัวลงมือแก้ปัญหาของตนเอง พึ่งพาตนเองให้มากที่สุด เพื่อลดรายจ่ายในส่วนของระดับชุมชน ทำการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมตามความสามารถ ด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนการหากิจกรรมของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง กำหนดบทบาทและหน้าที่ในกลุ่มของกรรมการและสมาชิก การเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำการดำเนินกิจกรรมตามที่ตกลงร่วมกันในกลุ่มในชุมชน และการพัฒนาการขยายจำนวนสมาชิก

3) การส่งเสริมการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชน ลักษณะเครือข่ายควรมีความ สัมพันธ์กันแบบ พี่แบบน้อง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทุกคนในชุมชน มีโอกาสและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยอิสระบนพื้นฐานของความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน มีการพบปะแลกเปลี่ยนและมีกิจกรรมร่วมกันซึ่งก่อให้เกิดความเกื้อกูล ร่วมมือและช่วยเหลือกัน อันจะทำให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็ง การสร้างเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพต้องเริ่มต้นจากความต้องการของชุมชนเป็นหลัก โดยมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกเครือข่ายได้ และเป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน โดยเชื่อมโยงการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้งต้องมีการประเมินผลการดำเนินงานเครือข่าย เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาเครือข่ายต่อไป

ถาวร และคณะ (2552) กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นกระบวนการดำเนินงานที่เน้นในเรื่องการปรับวิถีชีวิตของชุมชนแบบพึ่งพาภายนอกมาพึ่งพาตนเอง โดยเชื่อมโยงบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด โดยหลักการของวิสาหกิจชุมชน คือการเรียนรู้เป็นหัวใจ และมีการพึ่งพาตนเองเป็นเป้าหมายความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่จะประกอบด้วยปัจจัยหลักสำคัญที่เหมือนกัน หรือคล้ายๆ กัน ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านเงินทุน 2) ปัจจัยด้านการตลาด 3) ปัจจัยด้านการผลิต 4) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ 5) ปัจจัยด้านแรงงาน 6) ปัจจัยผู้นำ และ 7) ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิก

ชูศรี และคณะ (2552) เห็นว่าแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นกระบวนการดำเนินงานที่เน้นในเรื่องการปรับวิถีชีวิตของชุมชนแบบพึ่งพาภายนอกมาพึ่งพาตนเองโดยเชื่อมโยงบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด โดยหลักการวิสาหกิจชุมชน คือ มีการเรียนรู้เป็นหัวใจ และมีการพึ่งพาตนเองเป็นเป้าหมาย

กล่าวโดยสรุป แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ต้องเป็นการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน อีกทั้งชุมชนเป็นรากฐานที่สำคัญของการทำวิสาหกิจ การปรับปรุงชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จะต้องมาจากพลังทางปัญญา พลังความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้บนพื้นฐานความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนมากมาย นำมาบริหารจัดการให้สอดคล้องกับศักยภาพในการบริหารจัดการองค์กรชุมชนโดยเชื่อมโยงการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน นำไปสู่การแก้ปัญหาและพัฒนาต่อไป

3. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม การดำเนินงานกลุ่ม และเครือข่าย

3.1 ความหมายของกลุ่ม

บัณฑิตา (2547) กล่าวว่ากลุ่มคือการรวมตัวกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปโดยมีวัตถุประสงค์ที่แนชัดและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ตลอดจนมีบรรทัดฐานที่กลุ่มสร้างขึ้นเพื่อให้สมาชิกถือปฏิบัติ มีความสามัคคี ความผูกพัน มีการแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิก และมีโครงสร้างกลุ่มที่ชัดเจน ซึ่งแสดงถึงเส้นทางการติดต่อและการปฏิบัติระหว่างสมาชิก

สาคร (2550) ให้ความหมายของกลุ่มว่า กลุ่ม (Group) หมายถึงบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อดำเนินกิจกรรมที่ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มร่วมกัน ดังนั้นกลุ่มจึงหมายถึงบุคคลที่รวมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ร่วมกันของกลุ่ม

3.2 การดำเนินงานของกลุ่ม

กรมส่งเสริมการเกษตร (2545) ได้สรุปการดำเนินงานของกลุ่มว่าเป็นกิจกรรมขั้นที่สำคัญ เป็นสิ่งที่สมาชิกจะพบปะ ช่วยเหลือแลกเปลี่ยนกันเริ่มแรกขึ้นตอนนี้ การทำกิจกรรมอะไรต้องเข้าใจว่าเกษตรกรมีความพร้อม ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมนั้น การทำกิจกรรมเริ่มแรกของกลุ่ม ควรมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับลักษณะการทำงานไม่ซับซ้อนจนเกินไป เพราะขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่เกษตรกรจะได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน เพิ่มประสบการณ์ในการแก้ปัญหาของงานและมีโอกาสฝึกด้านการจัดการทำงานเป็นกลุ่ม ในช่วงขั้นตอนการเรียนรู้

ของเกษตรกรนั้น บางครั้งอาจพบว่าเกษตรกรเข้าร่วมการเรียนรู้เป็นจำนวนมาก แต่เมื่อถึงขั้นดำเนินการแล้ว อาจเหลือคนน้อยซึ่งไม่ควรวิตกกังวลแต่อย่างใด เนื่องจากเกษตรกรจำนวนหนึ่งที่จะดูผลการดำเนินงานกิจกรรมเสียก่อน จึงตัดสินใจเข้าร่วม

3.3 ความหมายของเครือข่าย

นฤมล (2543) เครือข่าย หมายถึง กลุ่มของจุดต่างๆ ซึ่งเชื่อมโยงต่อกันด้วยเส้น โดยจุดต่างๆ คือ บุคคลหรือกลุ่ม ส่วนเส้นที่เชื่อมนี้ คือ ความสัมพันธ์ที่บุคคลหรือกลุ่มต่างๆ มีต่อกัน

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ (2547) เครือข่าย หมายถึง กลุ่มของคนหรือกลุ่มที่มีการประสานงานหรือทำงานร่วมกัน หรือลงมือทำกิจกรรม มีความสัมพันธ์ระหว่างกันหลายด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและอื่นๆ โดยมีการจัดรูปแบบการจัดการให้เป็นกลไกขับเคลื่อนเชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมกัน และตระหนักร่วมกันในเป้าหมายและแผนงานที่จะทำ

3.4 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 หมายถึง วิสาหกิจชุมชนที่รวมตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนทั้งด้านสินค้า การบริหารจัดการ การตลาด

3.5 ความจำเป็นที่ต้องมีเครือข่าย

กรมส่งเสริมการเกษตร (2556) ได้ให้ความสำคัญของเครือข่ายว่า เป็นกลไกประสานผลประโยชน์และช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคน กลุ่มคนและองค์กรที่อยู่ร่วมกันในสังคม มีบทบาทสำคัญ ดังนี้

- 1) เป็นช่องทางที่สำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์
- 2) เป็นแหล่งรวบรวม เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และรับการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ
- 3) เป็นเวทีของการปฏิบัติงานร่วมกัน ระหว่างองค์กรที่รวมกันเป็นเครือข่าย
- 4) ทำให้เกิดการเสริมพลังในการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นการเสริมสร้างจุดแข็งให้กับองค์กร

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2553) สรุปความสำคัญของเครือข่ายในงานส่งเสริมการเกษตร ดังนี้

1) ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การเครือข่ายทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มย่อยที่เป็นเครือข่าย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ และทักษะต่างๆ ระหว่างกัน ทำให้เกิดการสะสมความรู้ในประเด็นที่กำลังสนใจในประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) เป็นกลยุทธ์ที่เสริมสร้างจุดแข็งขององค์กร ด้วยการเข้าร่วมทำงานกับองค์กรที่ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน เช่นการเพิ่มโอกาสในการแก้ปัญหาของกลุ่ม สมาชิกเครือข่ายแต่ละกลุ่มมีปัญหาและประสบการณ์ทั้งที่เหมือนและต่างกัน เมื่อมาเป็นเครือข่ายกันจะช่วยให้สามารถแก้ปัญหาที่ตนเองเคยประสบให้กับสมาชิกกลุ่มอื่นได้

3) เกิดการพึ่งพาตนเองในกลุ่มสมาชิกเครือข่าย เครือข่ายที่มีการทำงานที่เข้มแข็งจะส่งผลให้สมาชิกและเครือข่ายสามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งในเรื่องของทุน ทรัพยากร ความรู้ การจัดการและการตลาด

4) เกิดการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นอย่างยั่งยืน การรวมกันเป็นเครือข่ายก่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย ลดการทำงานที่ซ้ำซ้อนและสิ้นเปลืองทรัพยากร โดยอาจมีการแลกเปลี่ยนหรือเสริมหนุนกัน ทำให้เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

5) เกิดพลังอำนาจการคิดริเริ่มและต่อรอง การทำกิจกรรมต่างๆ โดยลำพังอาจไม่มีพลังอำนาจในการต่อรอง แต่ถ้ามารวมกันเป็นเครือข่ายจะก่อให้เกิดพลังอำนาจในการต่อรอง

6) เกิดพลังใจ ความสามัคคีให้กำลังใจและช่วยกันในรูปแบบต่างๆ เมื่อกลุ่มต่างๆ มาเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ทำให้สมาชิกเครือข่ายได้รับทราบปัญหาของกันและกัน ก่อให้เกิดพลังใจและความสามัคคีในกลุ่มที่มีปัญหาเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน

7) เป็นเวทีสำหรับปฏิบัติงานร่วมกัน การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทำให้เกิดเวทีในการทำงานร่วมกัน และยังเป็นที่ระดมสรรพกำลังเพื่อปฏิบัติกิจกรรมของเครือข่ายให้ลุล่วง

8) เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลไปมาระหว่างแหล่งข้อมูลต่างๆ แต่ละกลุ่มที่เชื่อมโยงกัน ก็มีความชำนาญหรือข้อมูลที่แตกต่างกัน เมื่อมาพบกันก็จะทำให้เกิดเป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลไปมาระหว่างกัน

3.6 องค์ประกอบของเครือข่าย

กรมส่งเสริมการเกษตร (2556) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของเครือข่ายที่สำคัญ ดังนี้

- 1) สมาชิกของเครือข่าย คือหน่วยที่มาปฏิสัมพันธ์กัน
- 2) จุดมุ่งหมายร่วมกัน การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายจะต้องมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน
- 3) การปฏิบัติหน้าที่อย่างมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม เพื่อยึดโยงความเป็นเครือข่ายไว้
- 4) การมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อเป็นปัจจัยหนุนเสริมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการเสริมสร้างพลังของเครือข่าย
- 5) ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร กระบวนการสื่อสาร 2 ทางจะทำให้สมาชิกของเครือข่ายต้องยึดหลักความเท่าเทียมกัน
- 6) ระบบความเท่าเทียมกัน สมาชิกของเครือข่ายต้องยึดหลักความเท่าเทียมกัน
- 7) การแบ่งปันผลประโยชน์ ที่เกิดจากการทำงานร่วมกัน

วิธีการวิจัย

1. แผนการวิจัย

ลำดับ	กิจกรรม	ช่วงเวลา (เดือน)						
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.
1	การประชุมกลุ่มย่อย ครั้งที่ 1	/						
2	ส่งเสริมให้จดทะเบียนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	/						
3	การประชุมกลุ่มย่อย ครั้งที่ 2		/					
4	ออกแบบแนวคำถามเชิงลึก			/				
5	การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับตัวแทนวิสาหกิจชุมชนที่เข้าร่วมเครือข่าย				/			
6	การประชุมกลุ่มย่อย ครั้งที่ 3				/			
7	กำหนดกลยุทธ์และกำหนดแผนการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน					/		
8	วิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน						/	
9	ติดตามแผนการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน							/

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) ประชากรศึกษา/กลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนจากวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครระยองจำนวน 14 กลุ่ม ที่สนใจเข้าร่วมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
- 2) เครื่องมือวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1. การเก็บข้อมูลทั่วไปของวิสาหกิจชุมชนจากระบบฐานข้อมูลทุติยภูมิ 2. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ที่แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ๆ ละ 10 ประเด็น ได้แก่ ด้านองค์ความรู้ ด้านความเชื่อมโยงกับชุมชน ปัญหาอุปสรรค แนวทางการพัฒนา และ 3. การจัดเวทีชุมชนเพื่อวิเคราะห์ SWOT Analysis และ TOW'S metrix

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

- สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ 1. วิเคราะห์จากผลของค่าเฉลี่ยจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง
2. วิเคราะห์จากผลการทำ SWOT Analysis และ TOW'S metrix

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลด้วยตนเอง ในช่วงเดือน มกราคม - กรกฎาคม 256

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครระยอง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง สรุปผลวิจัยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของวิสาหกิจชุมชน

1.1. การดำเนินการส่งเสริมให้จดทะเบียนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

จากการประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 1 ในช่วงเดือนมกราคม 2567 โดยความร่วมมือของเทศบาลนครระยอง ให้ความอนุเคราะห์สถานที่จัดประชุม และได้เชิญกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เคยดำเนินกิจกรรมร่วมกันในการต้อนรับคณะศึกษาดูงานในพื้นที่เทศบาลนครระยองมาร่วมประชุม เพื่อส่งเสริมให้เกิดการจดทะเบียนเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยมีวิสาหกิจชุมชนที่สนใจเข้าร่วมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จำนวน 14 แห่ง มีจำนวนสมาชิกรวมทั้งสิ้น 207 ราย ได้แก่

ที่	ชื่อวิสาหกิจชุมชน	กิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน	สมาชิก	ชื่อผู้ประสานงาน
1	วิสาหกิจชุมชนเมืองเก่ายมจินดา	ทำขนมไทย	7	นางอารีสา เกียรติถาวรชัย
2	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มขนมไทยโบราณบ้านตากสิน	ทำขนมไทย	7	นายจิรัฏฐ์ ธนะพงศ์ภาวี
3	วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรตะไคร้หอมเมืองระยอง	แปรรูปสมุนไพร	9	นางจุฬารัตน์ พึ่งพักตร์
4	วิสาหกิจชุมชนวิถีระยอง (ถนนยมจินดา)	ท่องเที่ยวชุมชน	8	นายวัลลภ ติรพัทธ์
5	วิสาหกิจชุมชนอาหารท้องถิ่นระยอง	อาหารท้องถิ่น	8	นางศรัญญา มากโฉม
6	วิสาหกิจชุมชนชายฝั่งตำบลปากน้ำระยอง	ประมงชายฝั่ง	84	นางสาวนริรัตน์ ผาติเสนะ
7	วิสาหกิจชุมชนเกษตรทะเลตะวันออก	ทำกางเกงเล	7	นางรัชนี หาความสุข
8	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านสัมฤทธิ์	อาหารท้องถิ่น	7	นางรัตนา แก้วตาม
9	วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนเจดีย์กลางน้ำและแม่น้ำระยอง	ท่องเที่ยวธรรมชาติ	7	นายอลงกรณ์ แสนประเสริฐ
10	วิสาหกิจชุมชนประมงเรือเล็กเก้ายอด	ประมงชายฝั่ง	35	นางสาวดวงกมล
11	วิสาหกิจชุมชนอนุรักษ์พันธุ์ปูแม่น้ำระยองและป่าชายเลน	ท่องเที่ยวธรรมชาติ	7	นางสาวกรกกร จำปาทอง
12	วิสาหกิจชุมชนแปลงขยะให้มีค่ารักษาสิ่งแวดล้อม น้อมนำพระราชดำริ สู่วิถีเกษตรอินทรีย์	เกษตรอินทรีย์	7	นายฐานันดร ชินะเมธา
13	วิสาหกิจชุมชนแหลมรุ่งเรืองสามัคคีพัฒนา	ประมงชายฝั่ง	7	นายพรพจน์ สังเกต
14	วิสาหกิจชุมชนครัวแม่ฉัน by Nana	แปรรูปสัารอง	7	นางสาวภาวนา คุณาวุฒิ

1. เดวี่อ่าว วรช. เทนทานเดวี่=๖๐๖ 5

2. " ————— " วิถีไทยวิถีถิ่น เคนวี่=๖๐๖ 7

3. " ————— " สุธาษตาของดี เมืองวี่=๖๐๖ 0

ประชัน 1 พรพจน์ สิงเกต 5

รอบประชัน 2) กิจจาณี เทนทานวี่ 5

รอบประชัน 3) วิมล ทิวพิจาณ 2

กิจกรรม —————

ณัฐ / จันทน์วิมล + นรวิ
บริหารท่องเที่ยว / จัดเลี้ยง
โอมสาค + มงกัณห์
สืบป้อมธรรม + อพาวี

เลขา จิตกรจิรา สักการวี่
แรมวิญญู สิริวิญญู ทนทานวี่

ประชันวิมล ———— นักร้อง (นั้)
- วิธนา (ธอว)

ที่ปรึกษา นางกนกวรรณวี่

หลังจากการประชุมเพื่อจดทะเบียนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการดำเนินการด้านเอกสาร จนสามารถออกเอกสารการจดทะเบียนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนได้เรียบร้อยแล้ว จึงดำเนินการประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 2 เพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรมการเก็บข้อมูลกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ร่วมเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ รวมถึงสอบถามปัญหาอุปสรรค การดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนที่ผ่านมา และพัฒนาแนวคำถามเพื่อเตรียมสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย

1.3.การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับตัวแทนวิสาหกิจชุมชนที่เข้าร่วมเครือข่าย

จากการประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 2 จึงได้ออกแบบแนวคำถามในรูปแบบของ Likert Scale จำนวน 4 หัวข้อ ๆ ละ 10 ข้อคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับตัวแทนวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย กลุ่มละ 2 คน โดยมีตัวอย่างข้อคำถาม ได้แก่

1. ด้านองค์ความรู้

1. ความรู้ที่กลุ่มมีนั้นได้มาจากแหล่งที่น่าเชื่อถือ
2. มีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในกระบวนการทำงาน
3. กลุ่มมีการทำวิจัยหรือศึกษาตลาดเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์
4. สมาชิกกลุ่มมีการเข้าร่วมอบรมหรือสัมมนาภายนอกเพื่อเพิ่มพูนความรู้

2. ด้านความเชื่อมโยงกับชุมชน

1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนของท่านมีส่วนร่วมกับกิจกรรมชุมชน
2. มีการร่วมมือกับองค์กรหรือหน่วยงานในชุมชน
3. สมาชิกกลุ่มมีการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน
4. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้รับการสนับสนุนจากชุมชน

3. ปัญหาอุปสรรค

1. กลุ่มมีปัญหาในการจัดหาวัตถุดิบหรือทรัพยากร
2. ปัญหาในการบริหารจัดการภายในกลุ่ม
3. ปัญหาด้านกฎหมายหรือระเบียบที่กลุ่มพบเจอ
4. กลุ่มมีการแก้ไขปัญหาที่พบเจอได้ดีเพียงใด

4. แนวทางการพัฒนา

1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนของท่านต้องการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในระดับใด
2. กลุ่มต้องการพัฒนาเทคโนโลยีหรือเครื่องมือในการทำงาน
3. กลุ่มต้องการเพิ่มทักษะหรือความรู้ในด้าน...ในระดับใด
4. กลุ่มมีแผนการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือไม่และมีแนวทางอย่างไร

โดยดำเนินการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับตัวแทนวิสาหกิจชุมชนที่เข้าร่วมเครือข่าย ในช่วงการประชุมประจำเดือน การออกบูธต้อนรับคณะศึกษาดูงาน และต่อเนื่องไปถึงการประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 3 เพื่อให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนของตนในมิติต่าง ๆ โดยสามารถสรุปผลการตอบคำถามจากตัวแทนวิสาหกิจชุมชนที่เข้าร่วมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1. ด้านองค์ความรู้ คะแนนเฉลี่ย 2.91 ระดับปานกลาง

จากการสัมภาษณ์พบว่าเทคนิคและกระบวนการที่ใช้ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีหลากหลาย ซึ่งรวมถึงการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการทำงาน แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการทางธุรกิจ หลายกลุ่มมี

การฝึกอบรมและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างสมาชิก แต่การบันทึกข้อมูลและจัดการความรู้ยังเป็นระบบยังมีไม่ครบถ้วน นอกจากนี้ การเข้าร่วมอบรมและสัมมนาภายนอกเพื่อเพิ่มพูนความรู้ยังไม่เป็นที่แพร่หลายมากนัก

2. ด้านความเชื่อมโยงกับชุมชน คะแนนเฉลี่ย 2.93 ระดับปานกลาง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมชุมชนในระดับที่แตกต่างกัน บางกลุ่มมีการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง และมีความร่วมมือกับองค์กรในชุมชนอย่างดี สมาชิกกลุ่มมักจะเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนบ่อยครั้ง โดยชุมชนมีความคาดหวังว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะช่วยพัฒนาชุมชนอย่างไรก็ตาม การประสานงานกับชุมชนในการจัดการทรัพยากรยังเป็นเรื่องที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม

3. ปัญหาอุปสรรค คะแนนเฉลี่ย 2.94 ระดับปานกลาง

ปัญหาที่กลุ่มวิสาหกิจพบเจอมีหลากหลาย ตั้งแต่ปัญหาทางการเงิน การจัดหาวัตถุดิบ การตลาด การขาย รวมถึงการบริหารจัดการภายในกลุ่ม ปัญหาด้านการสื่อสารระหว่างสมาชิกและปัญหาด้านกฎหมายหรือระเบียบก็เป็นอุปสรรคสำคัญ เช่น การที่บางสินค้ายังไม่มี อย. นอกจากนี้ยังพบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและปัญหาการทำงานร่วมกับหน่วยงานของชุมชนในบางกรณี โดยวิสาหกิจชุมชนมีการแก้ไขปัญหาด้วยการหาทางออกที่หลากหลาย เช่น การปรับปรุงกระบวนการทำงานและการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก

4. แนวทางการพัฒนา คะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 3.04 ระดับปานกลางถึงดี

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความต้องการพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น การเพิ่มทักษะและความรู้ การพัฒนาเทคโนโลยีและเครื่องมือที่ใช้ในการทำงาน การพัฒนาความสัมพันธ์กับชุมชน การพัฒนาการจัดการภายใน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ นอกจากนี้ กลุ่มยังต้องการเพิ่มช่องทางการสื่อสารกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อเพิ่มโอกาสในการพัฒนาที่ดียิ่งขึ้น

บทสรุป

ผลการประเมินจากแบบสัมภาษณ์นี้ ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีองค์ความรู้และความเชื่อมโยงกับชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง และมีปัญหาอุปสรรคที่ต้องแก้ไขในหลายด้าน อย่างไรก็ตาม สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความสนใจในการพัฒนากลุ่มอยู่ในระดับปานกลางถึงดี ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนและดำเนินการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนยิ่งขึ้นในอนาคต

1.4.การลงพื้นที่ศึกษาฐาน

หลังจากการเก็บข้อมูลและการสำรวจความคิดเห็นจากตัวแทนวิสาหกิจชุมชน ทางผู้วิจัยได้นำผู้แทนของแต่ละวิสาหกิจชุมชนที่เข้าร่วมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ไปลงพื้นที่ศึกษาฐานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ ที่ชุมชนบ้านทะเลน้อย อำเภอกลาง จังหวัดระยอง เพื่อเรียนรู้การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านทะเลน้อย ที่มีการรับคณะศึกษาดูงานปีละหลายร้อยคน

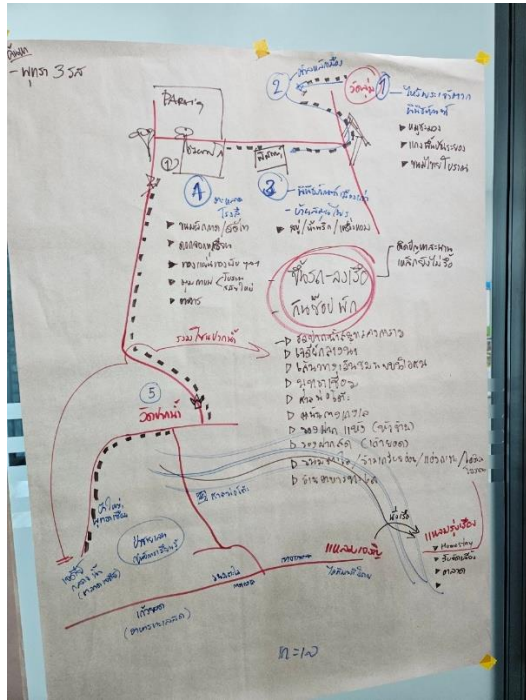
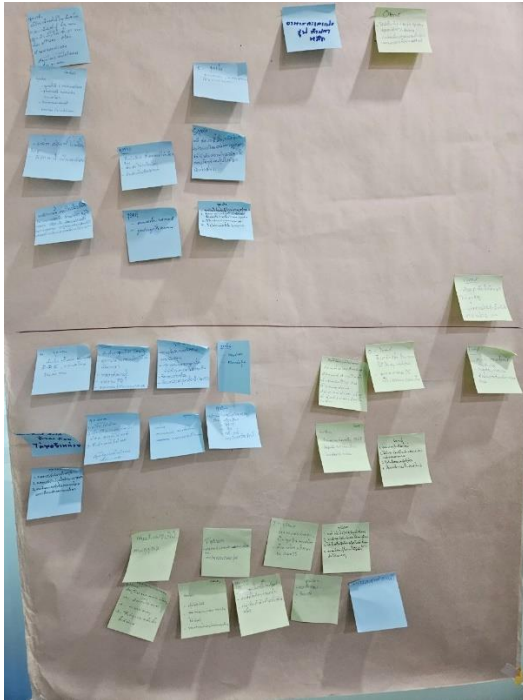

นอกจากการเรียนรู้แนวทางการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ยังได้ศึกษาการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่มีอยู่ในชุมชน เกิดแนวคิดการพัฒนานำเอาวัตถุดิบท้องถิ่นมาทดลองแปรรูป ก่อนนำไปเรียงร้อยเรื่องราวให้เกิดเป็นสตอรี่ของผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมถึงการนำแนวทางการรับคณะศึกษาดูงานกลับไปปรับใช้กับการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนต่อไปในอนาคต

1.5 การสรุปผลการศึกษาดูงานและการทำแผนที่ชุมชน

เมื่อได้เรียนรู้แนวคิดและรูปแบบการดำเนินงานจากการศึกษาดูงานที่บ้านทะเลน้อย อำเภอกลาง จังหวัดระยอง จึงเกิดการประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 3 เพื่อดำเนินการถอดองค์ความรู้และแนวคิดที่ได้รับจากการศึกษาดูงานครั้งนี้ และทดลองกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครระยอง เพื่อเตรียมข้อมูล และกำหนดจุดหมายที่สำคัญให้ครอบคลุมของดีของเด่นจากวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เทศบาลนครระยอง

2. การวิเคราะห์ศักยภาพและแผนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

2.1. การวิเคราะห์ศักยภาพเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

หลังจากการเก็บข้อมูลจากตัวแทนวิสาหกิจชุมชน ต่อเนื่องกับการศึกษาดูงาน และการร่วมกันทำแผนที่ชุมชนในการประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 3 เรียบร้อยแล้ว ทำให้ทราบแนวโน้มและข้อมูลการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนพอสังเขป จึงดำเนินการประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 4 เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยสามารถวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของกลุ่ม ได้ดังนี้

จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	อุปสรรค
1. สมาชิกมีความใฝ่รู้	1. ขาดแรงงาน	1. ทรัพยากรธรรมชาติ	1. ปรากฏการณ์ธรรมชาติ
2. เอกลักษณะสถานที่	2. ขาดเทคโนโลยี	2. ที่ตั้งชุมชนเหมาะสม	2. เป็นทางผ่าน
3. ภูมิปัญญา	3. ขาดงบประมาณ	3. มีหน่วยงานสนับสนุน	3. นักท่องเที่ยวน้อย
4. มีการแปรรูป	4. ไม่เป็นที่รู้จัก	4. สาธารณูปโภคดี	
5. เครือข่ายเข้มแข็ง	5. ช่องทางจำหน่าย	5. ใกล้แหล่งท่องเที่ยว	
6. ผลิตภัณฑ์แปลกใหม่			

จากผลการวิเคราะห์ด้วย SWOT Analysis พบว่า **จุดแข็ง** คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้ มีความสนใจใฝ่รู้ในการพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน โดยมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของสถานที่ ก็คือ ชุมชนตลาดยมจินดา เรื่อยมาจนถึงปากน้ำระยองทั้งสองฟากฝั่ง ที่อยู่ในการดูแลของเทศบาลนครระยอง โดยมีการรักษาภูมิปัญญาการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ตามที่วิสาหกิจชุมชนของแต่ละกลุ่มได้ริเริ่มไว้ เช่น การทำขนมไทยโบราณ การทำอาหารพื้นถิ่น การประกอบอาชีพประมงเรือเล็ก การรักษาทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลนปากน้ำระยองและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวศึกษาดูงาน รวมถึงมีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและประมงในพื้นที่ ต่อยอดไปถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปลกใหม่ให้สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคที่หลากหลาย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครระยองได้เป็นอย่างดี แต่เครือข่ายแห่งนี้ก็ยังมี **จุดอ่อน** คือ ปัญหาการขาดแคลนเงินทุนและแรงงาน เนื่องด้วยสมาชิกวิสาหกิจชุมชนหลายคนอยู่ในวัยสูงอายุ จึงไม่สามารถผลิตสินค้าได้เพียงพอกับความต้องการของตลาดในช่วง ขาดเงินทุนหมุนเวียน ปัญหาวัตถุดิบที่ราคาสูงขึ้น นอกจากนี้ยังขาดแคลนเทคโนโลยีในการผลิต แปรรูป อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องช่องทางการจำหน่าย และแนวทางการประชาสัมพันธ์ ที่ทำให้เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้ยังไม่เป็นที่รู้จักเท่าที่ควร ซึ่งก็ยังมีข้อดีที่กลุ่มนี้ยังมี **โอกาส** ได้แก่ สถานที่ตั้งของเครือข่ายอยู่ในเขตย่านการค้า มีสาธารณูปโภคที่เพียงพอพร้อมจากการดูแลของเทศบาลนครระยอง และมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนพร้อมให้การสนับสนุน แต่ก็ยังติดปัญหา**อุปสรรค** ด้านการเป็นเพียงทางผ่านไปยังจุดท่องเที่ยวอื่นของจังหวัด ทำให้มีนักท่องเที่ยวแวะผ่านมาไม่มากเท่าที่ควร

2.2.การวางกลยุทธ์และกำหนดแผนการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้ยังมีช่องทางที่สามารถพัฒนาต่อไปได้ ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลเข้าสู่กระบวนการทำ TOWS Matrix เพื่อสรุปแผนการดำเนินงาน ได้ดังนี้

กลยุทธ์เชิงรุก (SO)

1. โครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเทศบาลนครระยอง
2. โครงการพัฒนาตลาดนัดชุมชนของดินนครระยอง
3. โครงการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาสู่สถานศึกษาในชุมชน

กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO)

1. กิจกรรมการถอดองค์ความรู้จากชุมชนสู่ชุมชน
2. โครงการพัฒนาศูนย์รวบรวมสินค้าเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
3. โครงการยกระดับสินค้า บรรจุภัณฑ์ และผลิตภัณฑ์ชุมชน

กลยุทธ์เชิงรับ (ST)

1. การวางแผนการดำเนินงานที่สอดคล้องและสอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ
2. โครงการเชื่อมโยงเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในเขตอำเภอเมืองระยอง

กลยุทธ์เชิงป้องกัน (WT)

1. การนัดหมายประชุมคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
2. โครงการอบรมพัฒนาศักยภาพสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
3. การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับงบประมาณจากแหล่งทุนต่าง ๆ

2.3 แนวทางการดำเนินกิจกรรมระยะต่าง ๆ

จากผลการสร้างกลยุทธ์ฯ จะเห็นได้ว่าเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน มีแผนการดำเนินโครงการมากมาย จึงได้ดำเนินการจัดหมวดหมู่ตามความจำเป็นเร่งด่วนแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะสั้น (ภายใน 1 ปี)

1. การนัดหมายประชุมคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
2. กิจกรรมการถอดองค์ความรู้จากชุมชนสู่ชุมชน
3. โครงการอบรมพัฒนาศักยภาพสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
4. การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับงบประมาณจากแหล่งทุนต่าง ๆ

ระยะกลาง (1 - 3 ปี)

1. โครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเทศบาลนครระยอง
2. โครงการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาสู่สถานศึกษาในชุมชน
3. โครงการยกระดับสินค้า บรรจุภัณฑ์ และผลิตภัณฑ์ชุมชน
4. การวางแผนการดำเนินงานที่สอดคล้องและสอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ
5. โครงการเชื่อมโยงเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในเขตอำเภอเมืองระยอง

ระยะยาว (3 ปี ขึ้นไป)

1. โครงการพัฒนาตลาดนัดชุมชนของดินนครระยอง
2. โครงการพัฒนาศูนย์รวบรวมสินค้าเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครระยอง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อส่งเสริมแนวทางการรวมกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 2) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และ 3) เพื่อวางกลยุทธ์และกำหนดแผนการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยประชากรที่ใช้ศึกษา ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เทศบาลนครระยอง ที่สนใจเข้าร่วมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนวิถีไทยวิถีถิ่นนครระยอง จำนวน 14 กลุ่ม รวมสมาชิกกว่า 200 ราย โดยมีแนวทางการดำเนินงานที่แตกต่างหลากหลาย แต่ล้วนมีส่วนสำคัญในการผลักดันการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้ให้ก้าวหน้าต่อไปได้

เมื่อได้กลุ่มเป้าหมายแล้ว จึงสร้างข้อคำถามการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในรูปแบบของ Likert Scale คะแนน 1 ถึง 5 โดยมีค่าคะแนน 4 ด้าน ๆ ละ 10 ประเด็น นำไปสัมภาษณ์กับตัวแทนวิสาหกิจชุมชน ได้ผลออกมา ดังนี้ 1) ด้านองค์ความรู้ คะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 2.91 อยู่ในระดับปานกลาง 2) ด้านความเชื่อมโยงกับชุมชน คะแนนเฉลี่ย 2.93 อยู่ในระดับปานกลาง 3) ปัญหาอุปสรรค คะแนนเฉลี่ย 2.94 อยู่ในระดับปานกลาง และ 4) แนวทางการพัฒนา คะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 3.04 อยู่ในระดับปานกลางถึงดี โดยผลการประเมินนี้แสดงให้เห็นถึงขีดความสามารถในปัจจุบันของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนากลุ่มต่อไป

หลังจากสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเครือข่ายแล้ว จึงทำการจัดเวทีวิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มานำเสนอในที่ประชุมเพื่อสรุปประเด็น หาความเชื่อมโยง ก่อนนำไปสู่การวิเคราะห์ศักยภาพเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ด้วยกระบวนการ SWOT Analysis และกำหนดกลยุทธ์การดำเนินการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยใช้ TOWS Matrix ซึ่งผลการดำเนินกิจกรรมสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาเครือข่ายออกเป็น 3 ระยะ 11 โครงการ ซึ่งหากดำเนินการตามแนวทางดังกล่าว จะสามารถพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครระยอง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงาน

- 1.1. การประชุมคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ควรมีการดำเนินการตามห้วงที่กำหนดไว้
- 1.2. การประชุมเครือข่ายควรมีเจ้าหน้าที่เกษตรในระดับอำเภอเข้าร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอ
- 1.3. ควรมีการเตรียมความพร้อมเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณและปัจจัยการดำเนินงาน
- 1.4. การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มฯ ไม่ควรให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่เทศบาลนครระยองเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการและสมาชิกทุกคนที่ต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
- 1.5. ควรดำเนินกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์ที่วางไว้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

- 2.1. ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้งในและนอกพื้นที่
- 2.2. สนับสนุนการพัฒนาทักษะและยกระดับศักยภาพสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
- 2.3. ดำเนินการต่อยอดโครงการต่าง ๆ ให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้
- 2.4. เชื่อมโยงโครงการเข้าสู่แผนการพัฒนาของเทศบาลและจังหวัด
- 2.5. พัฒนาศักยภาพเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำจังหวัด

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 3.1. ทำการวิจัยเพิ่มเติมในมิติต่าง ๆ เช่น มุมมองของนักท่องเที่ยว การเชื่อมโยงสินค้าชุมชนสู่ร้านค้าในจังหวัด การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับหน่วยงานต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2545) “กองพัฒนาการบริหารการเกษตร คู่มือการดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร”
กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์กองเกษตรสัมพันธ์ กรมส่งเสริมการเกษตร
- _____. (2554) คู่มือดำเนินโครงการกรมส่งเสริมการเกษตร (อัดสำเนา)
- _____. (2556) “คู่มือปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร” การพัฒนาองค์กรเกษตรกร
วิสาหกิจชุมชน และเครือข่าย โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
- ชูศรี เสรีรักษ์และคณะ (2552) “แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกองทุนฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพัก
ชำระหนี้ ตำบลห้วยนาง อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง สำนักงานเกษตรจังหวัดตรัง
กรมส่งเสริมการเกษตร
- ถาวร ชูพล และคณะ (2552) “แนวทางพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบึงหลุมบัว
ตำบลพระอาจารย์ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก” กรมส่งเสริมการเกษตร
- นฤมล นิราทร. (2543) การสร้างเครือข่ายการทำงาน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บัณฑิตา ศรีมูลชัย (2547) “การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน
กลุ่มทอผ้า หมู่ที่ 4 ตำบลโคกเจริญ อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี” วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี 85
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2553) การส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร
สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2548) พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
พ.ศ. 2548 กรุงเทพมหานคร กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- สาคร ศรีสุขวงศ์ (2550) การจัดการจากมุมมองนักบริหาร กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์โอฟิไซเบอร์ปรีน
- สัจจา บรรจงศิริและคณะ (2551) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานเลขาธิการ
คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
พ.ศ. 2548 กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์